

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ČETRTI ODDELEK

ZADEVA DEVINAR proti SLOVENIJI

(pritožba št. 28621/15)

SODBA

STRASBOURG

22. maj 2018

Ta sodba bo postala dokončna v okoliščinah, navedenih v drugem odstavku 44. člena konvencije. Mogoči so uredniški popravki.

V zadevi Devinar proti Sloveniji

Evropsko sodišče za človekove pravice (četrti oddelek) kot senat v sestavi:

Ganna Yudkivska, *predsednica*,

Vincent A. De Gaetano,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Faris Vehabović,

Carlo Ranzoni,

Georges Ravarani,

Marko Bošnjak, *sodniki*,

in Marialena Tsirli, *sodna tajnica oddelka*,

po razpravi, zaprti za javnost, ki je bila 27. marca 2018,

izreka to sodbo, sprejeto navedenega dne:

POSTOPEK

1. Zadeva se je začela s pritožbo (št. 28621/15) proti Republiki Sloveniji, ki jo je na podlagi 34. člena Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (v nadaljnjem besedilu: konvencija) pri Sodišču 9. junija 2015 vložila slovenska državljanka Verena Devinar (v nadaljnjem besedilu: pritožnica).

2. Pritožnico je zastopal I. Makuc, odvetnik iz Tolmina. Slovensko vlado (v nadaljnjem besedilu: vlada) pa njena zastopnica J. Morela, državna odvetnica.

3. Pritožnica je trdila, da je bila kršena njena pravica do poštenega sojenja iz 6. člena konvencije.

4. Vlada je bila o pritožbi obveščena 2. marca 2016.

DEJSTVA**I. OKOLIŠČINE ZADEVE**

5. Pritožnica se je rodila leta 1959 in živi v Novi Gorici.

6. Pritožnica je delala kot čistilka, ko naj bi v njenem levem zapestju prišlo do hude zdravstvene težave, ki naj bi jo bilo mogoče le delno zdraviti z operacijo. Zato je uporabljala pretežno desno roko, kar je povzročilo preobremenjenost te roke in posledično številne zdravstvene težave. Zaradi teh zdravstvenih težav je bilo leta 2006 ugotovljeno, da ni več zmožna za delo in ji je bila uradno priznana delna invalidnost.

7. Pritožnica je 30. decembra 2011 na Zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (v nadaljnjem besedilu: zavod) vložila zahtevo za nadomestilo za invalidnost zaradi telesne okvare.

8. Invalidska komisija I. stopnje zavoda, Območna enota Nova Gorica, je dne 12. marca 2012 izdala poročilo, da pritožnica nima telesne okvare, navedene v Samoupravnem sporazumu o seznamu telesnih okvar (v nadaljnjem besedilu: seznam; glej 22. odstavek). Komisija, ki so jo sestavljali zdravnik specialist medicine dela, specialist ortoped ter zdravnik fizikalne in rehabilitacijske medicine, je svoje mnenje napisala na podlagi pregleda medicinske dokumentacije, ki jo je predložila pritožnica, in kliničnega pregleda pritožnice.

9. Na podlagi mnenja invalidske komisije I. stopnje je Območna enota zavoda Nova Gorica 15. marca 2012 zavrnila zahtevo pritožnice za nadomestilo za invalidnost. Odločbi je bil priložen izvod mnenja invalidske komisije I. stopnje. Pritožnica se je pritožila.

10. Invalidska komisija II. stopnje zavoda Območna enota Ljubljana, ki sta jo sestavljala specialist medicine dela in specialist ortoped, je 15. maja 2012 proučila medicinsko dokumentacijo pritožnice in ponovno izdala poročilo, da ni bila ugotovljena telesna okvara s seznama.

11. Na podlagi ugotovitev invalidske komisije II. stopnje je Centrala zavoda na sedežu V Ljubljani, 7. junija 2012 zavrnila pritožbo pritožnice. Odločbi je bil priložen izvod mnenja invalidske komisije II. stopnje.

12. Pritožnica je proti zavodu 12. julija 2012 začela postopek pred Delovnim in socialnim sodiščem v Ljubljani za odpravo omenjenih odločb zavoda in zatrjevala, da dejstva niso bila pravilno ugotovljena in postopek ni potekal pravilno. Trdila je, da je bila zaradi onesposobljenosti rok otežena aktivnost njenega telesa in potreben večji napor za zadovoljevanje vsakodnevnih potreb. Trdila je tudi, da bi nasprotna stranka morala bolj resno preveriti vse njene zdravstvene težave. Po njeni oceni je zaradi njene telesne okvare stopnja njene nezmožnosti najmanj 50-odstotna; vendar stopnjo lahko natančno določi le izvedenec medicinske stroke. Posledično je zato predlagala postavitev sodnega izvedenca medicinske stroke.

13. Delovno in socialno sodišče v Ljubljani je po sodniku posamezniku dne 6. septembra 2013 zavrnilo tožbeni zahtevek pritožnice za nadomestilo za invalidnost. Navedlo je, da je bila njegova vloga preveriti, ali sta bili izpodbijani upravni odločbi izdani v postopku v skladu s postopkovnimi pravili ter sta temeljili na pravilno ugotovljenih dejstvih in pravilni uporabi prava. Poleg tega je tudi navedlo, da je bila zatrjevana telesna okvara pravno relevantno dejstvo in je za priznanje upravičenosti do nadomestila za invalidnost treba dokazati njeno stopnjo v skladu z ustreznimi pravnimi določbami (glej 22. odstavek). Na podlagi dokumentov v spisu in zaslišanju pritožnice je sodišče odločilo, da je zavod pravilno ugotovil dejstva. Glede na ugotovitve invalidskih komisij in svojih neposrednih ugotovitev ob zaslišanju

pritožnice je sodišče odločilo, da pritožničina okvara zdravja ne predstavlja telesne okvare v smislu zakona.

14. Upoštevajoč navedene zaključke kot zadostne za sprejem odločitve, je sodišče zavrnilo zahtevo pritožnice za postavitev sodnega izvedenca medicinske stroke kot nepotrebno.

15. Pritožnica se je 17. oktobra 2013 pritožila na odločitev sodišča prve stopnje. Navedla je, da okvare na obeh rokah, njena psihološka bolezen in glavoboli pomenijo, da je otežena aktivnost njenega organizma in opravljanje vsakodnevnih nalog od nje zahteva večji napor; da zastareli seznam nikakor ne more biti popoln seznam vseh bolezni in poškodb; da se sodišče prve stopnje ne bi smelo opirati na mnenja invalidskih komisij in zdravnika (mnenja, ki jih je pritožnica izpodbijala); da bi sodišče prve stopnje moralo postaviti izvedenca medicinske stroke, kot je predlagala pritožnica; da pritožnica na naroku ni mogla pojasniti vseh svojih zdravstvenih težav in da sodišče ne more ocenjevati pregibnosti njenih rok.

16. Višje delovno in socialno sodišče je 6. februarja 2014 zavrnilo pritožbo pritožnice, saj je ugotovilo, da je bilo dejansko stanje dovolj razčiščeno in materialno pravo pravilno uporabljeno. Ugotovilo je tudi, da zavrnitev predloga pritožnice za postavitev izvedenca ni vplivala na zakonitost odločitve, ker ta kljub postavitvi izvedenca ne bi bila drugačna. Višje delovno in socialno sodišče je še ugotovilo:

»Sodišče v sodno socialnem sporu presoja pravilnost in zakonitost izpodbijanih posamičnih upravnih aktov [v presoji] in glede na spor polne jurisdikcije [sodišče] v primeru njihove odprave [upravne odločbe] tudi samo meritorno odloči o vtoževani pravici. Ob sodni kontroli upravnih odločb [sodišče] seveda ni dolžno izvesti dokaza [predloženega s strani] s sodno medicinskim izvedencem, če je že na podlagi izvedenskih mnenje invalidske komisije I. in II. stopnje mogoče zaključiti, da sta zavrnilna upravna akta pravilna in zakonita, ker sta izdana na podlagi prepričljivih ocen obeh invalidskih komisij glede na razpoložljivo listinsko medicinsko dokumentacijo in izvid [relevantnega] osebnega pregleda. Takšno procesno stanje je podano v predmetni zadevi, saj sta tudi po oceni pritožbenega sodišča izvedenska organa v predsodnem upravnem postopku pravilno ocenila, da pri tožnici telesna okvara sploh ni podana.«

17. Sodišče je tudi menilo, da ni mogoče ugotoviti telesnih okvar, ki niso navedene na seznamu. Poleg tega je vprašanje, ali je neko zdravstveno stanje okvara, drugačno od vprašanja, ali pomeni invalidnost. V pritožničinem primeru, čeprav je imela priznana invalidnost, samo to dejstvo – brez funkcionalnih težav v zvezi z nepregibnostjo sklepov – ni bilo dovolj za uvrstitev njenega zdravstvenega stanja kot eno od telesnih okvar. Višje delovno in socialno sodišče je soglašalo s sodiščem prve stopnje, da sta invalidski komisiji v predsodnem upravnem postopku pravilno ocenili, ko sta odločili, da pritožnica nima telesne okvare. Poudarilo je tudi, da sodišče ni bilo dolžno postaviti neodvisnega izvedenca, če je bilo iz mnenj invalidskih komisij mogoče sklepati, da so bile odločitve zavoda utemeljene, kot je bilo mogoče v obravnavani zadevi.

18. Pritožnica je vložila predlog za dopustitev revizije. Zatrjevala je, da je bila kršena njena pravica do poštenega sojenja, ker sodišče ni postavilo izvedenca medicinske stroke in je samo ocenilo pritožnično zdravstveno stanje, čeprav za to ni imelo potrebnega medicinskega znanja. Tako ji je bila onemogočena edina možnost izpodbijanja odločb zavoda. Pritožnica je tudi opozorila na dejstvo, da so izvedenci, ki jih je postavilo sodišče, v številnih primerih ugotovili, da so invalidske komisije napačno ugotovile dejstva. Poleg tega je zatrjevala, da sodišče prve stopnje svoje odločitve ne bi smelo utemeljevati s seznamom.

19. Vrhovno sodišče je 10. junija 2014 zavrnilo pritožničin predlog za dopustitev revizije, ker niso bili izpolnjeni pogoji za dopustitev revizije.

20. Pritožnica je 21. julija 2014 vložila ustavno pritožbo. Pritoževala se je, da odločitev Vrhovnega sodišča ni bila obrazložena. Nadalje je trdila, da na zaslišanju ni mogla pojasniti vseh svojih zdravstvenih težav in da sodišče ni moglo oceniti pregibnosti njenih rok. Pritožnica bi lahko učinkovito izpodbijala odločitev zavoda samo, če bi bil postavljen neodvisen izvedenec medicinske stroke; kot je bilo dokazano v preteklosti, so neodvisni izvedenci medicinske stroke pogosto prišli do ugotovitev, ki so bile v nasprotju z ugotovitvami invalidskih komisij. Sklicevala se je na 22. člen (enako varstvo pravic) in 23. člen (pravica do sodnega varstva) Ustave. Ponovno se je tudi pritožila zaradi opiranja na seznam.

21. Ustavno sodišče je 10. decembra 2014 odločilo, da pritožničine ustavne pritožbe ne sprejme v obravnavo, ker se ne nanaša na pomembno ustavno vprašanje ali kršitev človekovih pravic, ki bi imela resne posledice za pritožnico.

II. UPOŠTEVANI DOMAČA ZAKONODAJA IN PRAKSA

A. Določbe o nadomestilu za invalidnost za telesno okvaro

22. V skladu s 1. odstavkom 143. člena Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (prečiščeno besedilo, objavljeno v Ur. l. RS, št. 109/06, s poznejšimi spremembami) je "telesna okvara" definirana kot izguba, bistvenejša poškodovanost ali znatnejša onesposobljenost posameznih organov zavarovane osebe, kar otežuje aktivnost organizma in zahteva večje napore pri zadovoljevanju življenjskih potreb. Po 3. odstavku tega člena pa seznam različnih vrst telesnih okvar, na podlagi katerih se pridobi pravica do nadomestila za invalidnost, določi minister, pristojen za zdravje. Dokler minister takega seznama ne sprejme, se v domačih postopkih uporablja Samoupravni sporazum o seznamu telesnih okvar (glej 8. točko), prvič sprejet leta 1983 in zadnjič spremenjen leta 1989. V 8. in 13. točki razdelka B ("Funkcionalne motnje") poglavja IV ("Zgornje okončine") so navedene vrste funkcionalnih motenj ramenskega in posebej ročnega sklepa, ki se štejejo za telesno okvaro.

23. V skladu s 144. členom Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je veljal v času, relevantnem za pritožbo, ima zavarovanec pod določenimi pogoji pravico do nadomestila za invalidnost za telesno okvaro, pri čemer je eden od pogojev stopnja telesne okvare.

B. Pravila postopka

24. O upravičenosti do nadomestila za invalidnost zaradi telesne okvare odloča zavod v dvo-stopenjskem upravnem postopku – na prvi stopnji regionalna enota in na drugi stopnji centralna na sedežu zavoda.

25. Za upoštevanje domačo zakonodajo o sodnem postopku v sporih o pravicah socialne varnosti glej *Korošec proti Sloveniji* (št. 77212/12, 8. oktober 2015, 25.–27. odstavek).

C. Invalidske komisije Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

26. Invalidske komisije pomagajo zavodu v postopkih na I. in II. stopnji z izdajo mnenj o invalidnosti in drugih zadevah, ki so pomembne pri odločanju o pridobitvi pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

27. Njihovo organiziranost in delo ureja Pravilnik o organizaciji in načinu delovanja invalidskih komisij ter drugih izvedenskih organov Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, ki je veljal v času, relevantnem za pritožbo (v nadaljnjem besedilu: pravilnik). V skladu s 17. členom pravilnika so invalidske komisije, ki podajo mnenje, sestavljene kot senat, katerega člane določi predsednik posamezne invalidske komisije. Vsak predsednik vodi in organizira delo svoje invalidske komisije. Vsak senat ima tudi predsednika, ki ga imenuje predsednik posamezne invalidske komisije. Predsednik senata je v zadevnem primeru tudi poročevalec (43. člen).

28. Za izvedenca je lahko imenovan zdravnik specialist ustrezne klinične usmeritve z veljavno licenco Zdravniške zbornice Slovenije, z najmanj dveletnimi delovnimi izkušnjami v svoji specialistični dejavnosti, ki je v rednem delovnem razmerju ali je samozaposlen kot zdravnik. Za predsednika invalidske komisije je lahko imenovan zdravnik specialist medicine dela, ki ima štiri leta delovnih izkušenj v svoji specialistični dejavnosti, in je v rednem delovnem razmerju v Zavodu (5. člen pravilnika).

29. Izvedence imenuje svet zavoda na predlog generalnega direktorja zavoda. Izvedenci, z izjemo tistih, ki so zaposleni na zavodu (kot predsedniki invalidskih komisij), so imenovani za dobo štirih let z možnostjo ponovnega imenovanja (4. člen pravilnika).

30. V skladu s 14. členom pravilnika so izvedenski organi dolžni upoštevati zakonodajo, pravilnik in druge splošne akte zavoda, izvedensko prakso zavoda, smernice in priporočila vodstva, osnovna načela Zakona o splošnem upravnem postopku, etični kodeks ter splošna in etična načela

stroke. V skladu s 15. členom so izvedenci pri svojem delu samostojni in vezani na pravila stroke in doktrino.

31. V skladu s 43. členom senat invalidske komisije I. stopnje z zavarovancem opravi pogovor ali ga pregleda. Zavarovanec lahko predlaga tudi, da ga pregleda invalidska komisija II. stopnje (56. člen).

D. Izbrana domača sodna praksa

32. Vrhovno sodišče je s sklepom št. VIII Ips 3/2006 z dne 7. novembra 2006 odločilo, da imajo mnenja invalidskih komisij naravo izvedenskih mnenj le v predsodnih postopkih znotraj zavoda, ne pa tudi v sodnih postopkih, kjer naj bi bilo izvedensko mnenje nepristransko; to pomeni, da ga ne more dati stranka v postopku. V zadevi, ki jo je obravnavalo Vrhovno sodišče, so nižja sodišča odločitev invalidske komisije obravnavala kot odločilni dokaz pri ugotavljanju pritožničine zmožnosti za delo in tako potrdila odločitev nasprotne stranke (tj. zavoda). Ob upoštevanju narave takih mnenj je Vrhovno sodišče odločilo, da sodišče prve stopnje ne bi smelo naročiti dopolnilnega menja invalidske komisije in zavrniti predloga pritožnice za postavitev neodvisnega izvedenca. Odločilo je tudi, da opiranje nižjih sodišč pri ugotavljanju pomembnih dejstev na mnenje izvedenskega organa ene od strank v postopku ni bilo sprejemljivo. Ker je tožnica izrecno nasprotovala temu in je zahtevala postavitev neodvisnega izvedenca, bi sodišče prve stopnje moralo ugoditi njenemu predlogu. Vrhovno sodišče je tudi ugotovilo, da obstojijo razhajanja v medicinski dokumentaciji in da je ostalo odprto vprašanje o pritožničini kategoriji invalidnosti. S tega stališča nižja sodišča tega vprašanja niso pravilno obravnavala, saj so se namesto tega sklicevala na dopolnilno mnenje invalidske komisije. Zaradi tega je Vrhovno sodišče ugotovilo kršitev pritožničnih pravic do izjave v postopku in možnosti sodelovanja v postopku.

33. Ustavno sodišče je 19. oktobra 2017 izdalo Odločbo št. Up-233/15. S sklicevanjem, med drugim, na načela iz zgoraj navedene zadeve *Korošec* je ugotovilo kršitev 22. člena Ustave (enako varstvo pravic). Še zlasti je štelo za arbitrarno ugotovitev nižjih sodišč, da so mnenja invalidskih komisij javne listine, katerih resničnost se predpostavlja, dokler ni dokazano drugače. Ugotovilo je kršitev 22. člena tudi zaradi odločitve nižjih sodišč, da izjave pritožnika na zaslišanju in mnenja invalidskih komisij zadostujejo za ugotovitev, da telesna okvara ne obstaja. V tej zvezi je navedlo, da so invalidske komisije zavoda izvedenski organi zavoda, ki je ena od strank v postopku, in zato ne morejo biti nepristranske. Ustavno sodišče je nadalje navedlo, da imela v okoliščinah zadevnega primera medicinska ocena odločilno vlogo in da nižja sodišča niso imela dovolj strokovnega znanja, da bi sama ugotavljala obstoj telesne okvare. Nižja sodišča so pritožniku z zavrnitvijo predloga za postavitev neodvisnega izvedenca medicinske stroke odvzela možnost učinkovite obrambe zoper ugotovitve izvedenskih organov

nasprotne stranke, ki so bile ključne za v domačem sodnem postopku izpodbijane upravne odločitve.

34. V isti zadevi je Ustavno sodišče tudi navedlo, da morda obstajajo primeri, ko predlog za postavitev neodvisnega izvedenca ni bil dovolj utemeljen. Kakorkoli, v obravnavani zadevi pred Ustavnim sodiščem je pritožnikov predlog temeljil na medicinski dokumentaciji, ki naj bi po njegovem mnenju in mnenju njegovega zdravnika kazala, da se je pritožnikovo zdravje poslabšalo in je posledično dobil telesno okvaro.

PRAVO

I. ZATRJEVANA KRŠITEV PRVEGA ODSTAVKA 6. ČLENA KONVENCIJE

35. Pritožnica se je pritožila, da je bila zaradi dejstva, da so domača sodišča svoje odločitve oprla na mnenji invalidskih komisij in zavrnila postavitev neodvisnega izvedenca, kršena njena pravica do poštenega sojenja. Sklicevala se je na prvi odstavek 6. člena konvencije, ki se med drugim glasi:

"Vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ... pravično ... odloča ... sodišče ..."

A. Sprejemljivost

36. Sodišče ugotavlja, da pritožba ni očitno neutemeljena po točki a tretjega odstavka 35. člena konvencije. Prav tako ugotavlja, da ni nesprejemljiva niti iz katerih koli drugih razlogov. Torej jo je treba razglasiti za sprejemljivo.

B. Utemeljenost

1. Trditve strank

a) Pritožnica

37. Pritožnica je trdila, da je bilo zaradi dejstva, da so sodišča svoje odločitve oprla na mnenji invalidskih komisij zavoda, kršeno načelo enakosti orožij v postopku.

38. S tem v zvezi je navedla, da so izvedenci, ki jih je postavilo sodišče, nekajkrat ugotovili, da so mnenja invalidskih komisij napačna. Poleg tega je mnenja mogoče izpodbijati samo z mnenjem neodvisnega izvedenca, ki ga postavi sodišče, a njena možnost za pridobitev takega mnenja je bila v postopku zavrnjena.

39. Pritožnica je trdila, da, čeprav jih sestavljajo zdravniki, invalidske komisije niso neodvisni organi, saj jih imenuje nasprotna stranka. Torej je obstajal utemeljen sum, da komisiji nista delovali nepristransko. Sklicevala se je na stališče Vrhovnega sodišča o naravi mnenj izvedenskih komisij (glej 32. odstavek).

40. Trdila je tudi, da sodišča brez neodvisnega izvedenskega mnenja niso imela potrebnega medicinskega znanja za odločanje o obravnavanih stvareh.

b) Vlada

41. Vlada je trdila, da se je sodišče prve stopnje pri svoji odločitvi, da pritožnica ni imela telesne okvare s seznama, oprlo na enotni mnenji invalidskih komisij v predsodnem postopku in na glavno obravnavo, na kateri se je sodišče lahko samo prepričalo o pregibnosti pritožničinega desnega ramenskega sklepa in levega ročnega sklepa. Vlada je poudarila, da je pritožničina osebna zdravnica leta 2006, ko je začela postopek za uveljavljanje pravic iz invalidskega zavarovanja, v predlogu navedla, da pritožnica nima nobene telesne okvare. Pritožnica je predlog podpisala in nato na glavni obravnavi leta 2013 izjavila, da je njeno zdravstveno stanje enako kot leta 2006.

42. Vlada je trdila, da morajo domača sodišča oceniti dokaze in odločiti, kateri dokazi bodo izvedeni za ugotavljanje dejstev. Vlada se je sklicevala na domača pravila pravnega postopka (glej 25. odstavek) in poudarila, da so bili dokazi izvedeni v skladu s temi pravili.

43. Prav tako je menila, da so domača sodišča zadostno in jasno obrazložila razloge za zavrnitev pritožničinega predloga za pridobitev izvedenskega mnenja. S tem v zvezi je navedla, da pritožnica ni podala nobene trditve, ki bi upravičila postavitev neodvisnega izvedenca medicinske stroke. Potem ko je celovito ocenilo vse dokaze in ni ugotovilo nobenega razhajanja med medicinsko dokumentacijo in mnenji invalidskih komisij, je sodišče upravičeno kot nerelevantno zavrnilo pritožničin predlog, naj sodišče postavi izvedenca. Pritožnica je vsekakor imela možnost izraziti svoje mnenje o trditvah nasprotne stranke in predstaviti svoje dokaze.

44. In nazadnje, Vlada je trdila, da dejstvo, da sta bili invalidski komisiji povezani z nasprotno stranko v postopku, samo po sebi ne pomeni njune pristranskosti, saj sta mnenji izdali v skladu s pravili medicinske znanosti in stroke. V skladu z domačo sodno prakso invalidske komisije niso "sodni izvedenci", vendar to še ne pomeni, da njihovih mnenj ni mogoče uporabiti kot listinske dokaze v sodnih postopkih.

2. Presoja Sodišča

a) Splošna načela

45. Sodišče ponovno poudarja, da dopustnost dokazov v prvi vrsti ureja domače pravo in da po splošnem pravilu domača sodišča v svojem postopku

ocenjujejo izvedene dokaze. V skladu s konvencijo je naloga Sodišča ugotoviti, ali je bil postopek kot celota, vključno z načinom izvajanja dokazov, pošten (glej *Esholz proti Nemčiji* [VS], št. 25735/94, 66. odstavek, ESČP 2000-VIII).

46. Glede izvedenskih dokazov je Sodišče pred kratkim v zadevi *Letinčić proti Hrvaški*, št. 7183/11, 3. maj 2016, povzelo pomembna načela:

"48. Prvi odstavek 6. člena konvencije "sodišču" nalaga dolžnost, da pravilno obravnava vloge, trditve in dokaze, ki so jih navedle stranke, ne glede na svojo oceno, ali so merodajni za njegovo odločitev (glej, na primer, *Perez proti Franciji* [VS], št. 47287/99, 80. odstavek, ESČP 2004-I; in *Van Kück*, citirano zgoraj, 48. odstavek). Tako vključuje načelo enakosti orožij, kar v pravnem postopku med nasprotujočimi zasebnimi interesi pomeni, da mora biti vsaki stranki dana razumna možnost predstaviti svoja dejstva – vključno s svojimi dokazi – v pogojih, ki stranko v primerjavi z nasprotno stranko ne postavljajo v bistveno slabši položaj (glej, na primer, *Andrejeva proti Latviji* [VS], št. 55707/00, 96. odstavek, ESČP 2009; in *Dombo Beheer*, citirano zgoraj, 33. odstavek).

...

50. V povezavi z izvedenskimi dokazi, pravila o dopustnosti le-teh zadevni stranki ne smejo odvzeti možnosti učinkovitega izpodbijanja teh dokazov. V nekaterih okoliščinah se zavrnitev dodatnega ali drugega izvedenskega izvajanja materialnih dokazov lahko šteje za kršitev prvega odstavka 6. člena (glej *Van Kück*, citirano zgoraj, 55. odstavek; in, *mutatis mutandis*, *Matytsina proti Rusiji*, št. 58428/10, 169. odstavek, 27. marec 2014). Zlasti če je izvedenca postavilo sodišče, morata imeti stranki na vseh stopnjah možnost biti prisotni na pogovorih, ki jih ta opravlja, ali vpogleda v dokumente, ki jih je upošteval. Bistveno je, da bi stranki morali imeti možnost pravilno sodelovati v postopku pred "sodiščem" (glej *Mantovanelli proti Franciji*, 18. marec 1997, 33. odstavek, *Poročila o sodbah in sklepih 1997-II*).

51. Treba je tudi upoštevati, da prvi odstavek 6. člena konvencije zagotavlja pravico do poštenega sojenja pred neodvisnim in nepristranskim "sodiščem" ter izrecno ne zahteva, da izvedenec, ki priča pred tem sodiščem, izpolnjuje iste pogoje (glej *Sara Lind Eggertsdóttir proti Islandiji*, št. 31930/04, 47. odstavek, 5. julij 2007). Vendar pa ima verjetno mnenje izvedenca, ki ga je pristojno sodišče postavilo, da obravnava vprašanja iz zadeve, veliko težo v oceni sodišča o teh vprašanjih. V svoji sodni praksi je Sodišče prepoznalo, da pomanjkanje nevtralnosti na strani sodnih izvedencev v določenih okoliščinah lahko ima za posledico kršitev načela enakosti orožij, ki je sestavni del koncepta poštenega sojenja (glej *Bönisch proti Avstriji*, 6. maj 1985, 30.–35. odstavek, serija A št. 92) ..."

47. Sodišče nadalje navaja, da so položaj izvedencev v postopku, njihov način opravljanja dela in način, kako sodniki ocenijo njihova mnenja, pomembni dejavniki pri ocenjevanju, ali je bilo upoštevano načelo enakosti orožij (glej *Zarb proti Malti* (sklep), št. 16631/04, 27. September 2005; *Lasmane proti Latviji* (sklep), št. 43293/98, 6. junij 2002; in *Sara Lind Eggertsdóttir proti Islandiji*, št. 31930/04, 47. odstavek, 5. julij 2007). V tej zvezi je Sodišče ugotovilo, da konvencija domačim sodiščem ne prepoveduje sklicevanja na izvedenska mnenja, ki jih za rešitev spora pripravijo specializirani organi, če to zahteva narava obravnavanih spornih vprašanj.

Zahteva pa, da je postavljeni izvedenec nevtralen, sodni postopek spoštuje načelo kontradiktornosti in sta v skladu z načelom enakosti orožij pritožnik in nasprotna stranka, tj. država, v enakopravnem položaju (glej *Letinčič*, citirano zgoraj, 61. odstavek).

48. Še posebej, Sodišče je že prej ugotovilo, da lahko dejstvo, da je izvedenec, ki mora podati mnenje o sporni zadevi, zaposlen pri istem upravnem organu, ki je hkrati udeleženec v zadevi, pri pritožniku zbudi sum, vendar je odločilno, ali je dvom o videzu mogoče objektivno potrditi (glej *Korošec proti Sloveniji*, št. 77212/12, 54. odstavek, 8. oktober 2015; *Sara Lind Eggertsdóttir*, citirano zgoraj, 48. odstavek; *Brandstetter proti Avstriji*, 28. avgust 1991, 44. odstavek, serija A št. 211; in *Galea in Pavia proti Malti* (sklep), št. 77209/16 in 77225/16, 46. odstavek, 4. julij 2017).

b) Uporaba teh načel pri obravnavani zadevi

49. Sodišče na začetku ugotavlja, da se obravnavana zadeva nanaša na opiranje Delovnega in socialnega sodišča v Ljubljani na mnenja notranjih izvedenskih organov nasprotne stranke, tj. invalidskih komisij zavoda. Teh organov za izvedence ni postavilo sodišče, ampak so podali izvedenska mnenja za potrebe upravnih odločb, ki sta bili pozneje izpodbijani v sodnih postopkih. Mnenji sta bili soglasni, da pritožnica nima telesne okvare s seznama in zato ni upravičena do nadomestila za invalidnost (glej 8. in 10. odstavek).

50. Delovno in socialno sodišče v Ljubljani je obravnavalo vse vidike dejstev in prava, na katerih temeljita omenjeni upravni odločbi, in prav tako zavrnilo pritožnično zahtevo za nadomestilo za invalidnost, vendar ni postavilo neodvisnega izvedenca, ki bi ocenil pritožnično zdravstveno stanje (glej 13., 14. in 16. odstavek). Drži, da se je sodišče v svoji odločitvi sklicevalo na svoje ugotovitve pritožničnega zdravstvenega stanja (glej 13. odstavek). Ker pa medicinsko vprašanje, ali ima pritožnica telesno okvaro, načeloma ni bilo del strokovnega znanja sodnikov (glej 33. odstavek; glej tudi *Korošec*, citirano zgoraj, 47. odstavek in, *mutatis mutandis*, *Mantovanelli proti Franciji*, 18. marec 1997, 36. odstavek, *Poročila o sodbah in sklepih 1997-II*) in v sodnem postopku niso bili izvedeni drugi izvedenski dokazi, je treba upoštevati, da sta imeli izvedenski mnenji invalidskih komisij odločilno vlogo pri presoji sodišča glede utemeljenosti zadeve.

51. Sodišče v obravnavani zadevi ugotavlja, da so razumljivi dvomi pritožnice o nepristranskosti izvedencev medicinske stroke, na mnenji katerih so se opirala sodišča, če upoštevamo, da jih je imenoval zavod in so bili njegovi uslužbenci ali pogodbeni sodelavci, tj. pritožničina nasprotna stranka v postopku. Čeprav pritožnično razumevanje nepristranskosti izvedencev lahko nekaj pomeni, ne more biti odločilno, saj objektivno nič ne upravičuje strahu, da izvedenci invalidskih komisij v svoji strokovni presoji niso bili dovolj nevtralni (glej *Letinčič*, citirano zgoraj, 62. odstavek, in *Krunoslava Zovko proti Hrvaški*, št. 56935/13, 44. odstavek, 23. maj 2017). Sodišče v tej

zvezi ugotavlja, da niti vsebina spisa niti pritožnične vloge ne razkrivajo nobenih dokazov, da ti izvedenci medicinske stroke niso bili dovolj objektivni, niti pritožnica ni zatrjevala, da niso bili dovolj objektivni (glej, *mutatis mutandis*, *Galea in Pavia*, citirano zgoraj, 47. odstavek, in *Krunoslava Zovko*, citirano zgoraj, 45. odstavek).

52. Kot rečeno, Sodišče ugotavlja, da na podlagi stališč Vrhovnega sodišča in Ustavnega sodišča za invalidske komisije ne moremo sklepati, da so tako nevtralne kot izvedenci, ki jih postavi sodišče in ki so pomočniki sodišča in ne strank (glej 32.-34. in 44. odstavek). Sodišče zato ugotavlja, da je pomembno, da se ugoti predlogom tožnikov za postavitev neodvisnega izvedenca v sporih, kot je ta, kar so tudi omogočala domača pravila in praksa, na katera se je pritožnica sklicevala (glej 12., 33., 34. in 38. odstavek).

53. Sodišče tudi ugotavlja, da naj bi v prvi vrsti domača sodišča presojala, ali bi bilo zahtevano mnenje koristno (glej, *mutatis mutandis*, *H. proti Franciji*, 24. oktober 1989, 60. in 61. odstavek, serija A št. 162-A). Vloga Sodišča pri preverjanju, ali je bil postopek kot celota pošten, je omejena. (glej *Elsholz*, citirano zgoraj, 66. odstavek).

54. S tem v zvezi Sodišče ugotavlja, da je za odločanje o pravici pritožnice do nadomestila za invalidnost regionalna enota zavoda pridobila mnenje izvedencev medicinske stroke invalidske komisije I. stopnje, ki so pregledali pritožnično medicinsko dokumentacijo in osebno pregledali pritožnico (glej 8. odstavek). Potem ko se je pritožnica pritožila, so pritožničin medicinski karton pregledali izvedenci medicinske stroke invalidske komisije II. stopnje. Na podlagi njihovih ugotovitev je centrala na sedežu zavoda zavrnila pritožbo pritožnice in tako potrdila zavrnitev njenega zahtevka za nadomestilo za invalidnost (glej 10. odstavek).

55. Sodišče v nadalje ugotavlja, da je pritožnica na Delovnem in socialnem sodišču imela možnost izpodbijati relevantne odločitve zavoda. Vloga tega sodišča je bila preveriti, ali sta bili izpodbijani upravni odločbi izdani v postopku v skladu s postopkovnimi pravili ter sta temeljili na pravilno ugotovljenih dejstvih in pravilni uporabi prava (glej 13. odstavek). Delovno in socialno sodišče je opravilo ustno obravnavo, na kateri je pritožnica imela možnost predstaviti svoje argumente, med drugim v zvezi z ugotovitvami mnenj invalidskih komisij.

56. Glede na to Sodišče ugotavlja, da, čeprav sta mnenji invalidskih komisij pomembno vplivali na izid postopka, kot je Sodišče že prej ugotovilo (glej 50. odstavek), je bila pritožnica z njima seznanjena in ju je imela možnost izpodbijati pisno in na ustni obravnavi pred Delovnim in socialnim sodiščem. Lahko bi podala konkretne ugovore glede objektivnosti invalidskih komisij in njihovih ugotovitev ter svoje stališče podprla s predložitvijo mnenja svojega osebnega zdravnika (glej nasprotno *Korošec*, citirano zgoraj, 8. odstavek) ali drugega lečečega zdravnika – ali kateri koli drug dokaz za to (glej 12. odstavek).

57. Kakorkoli, pritožnica ni podala nobenega argumenta, s katerim bi podvomili v ugotovitve invalidskih komisij, ampak jih je samo prerekala. Pritožnica tako ni v najmanjši potrebni meri utemeljila svojega predloga za postavitev neodvisnega izvedenca. V tem smislu se obravnavana zadeva razlikuje od zadeve, v kateri je pred kratkim razsodilo slovensko Ustavno sodišče in je bil predlog za postavitev neodvisnega izvedenca utemeljen z medicinsko dokumentacijo in mnenjem pritožnikovega zdravnika (glej 33. in 34. odstavek).

58. Ob upoštevanju zgornjega zaključka, da pritožnica ni navedla nobenih konkretnih argumentov, s katerimi bi zbudila dvom o potrebni objektivnosti invalidskih komisij ali pravilnosti njunih ugotovitev (glej 51. in 57. odstavek), in glede na to, da pritožnica ni zatrjevala nobenih drugih pomanjkljivosti (kot na primer pomanjkanje učinkovitega sodelovanja v postopku pred invalidskima komisijama; glej nasprotno *Letinčič*, citirano zgoraj, 65.–67. odstavek), postopek kot celota torej ni bil v nasprotju z zahtevami poštenega sojenja.

59. Torej ni bil kršen prvi odstavek 6. člena konvencije.

IZ TEH RAZLOGOV SODIŠČE

1. soglasno *razglaš*a, da je pritožba sprejemljiva;
2. *razsoja* s šestimi glasovi proti enemu, da ni bil kršen prvi odstavek 6. člena konvencije.

Sestavljeno v angleškem jeziku in 22. maja 2018 poslano v skladu z drugim in tretjim odstavkom 77. člena Poslovnika Sodišča.

Marialena Tsirli
sodna tajnica

Ganna Yudkivska
predsednica

V skladu z drugim odstavkom 45. člena konvencije in drugim odstavkom 74. člena Poslovnika Sodišča sta tej sodbi priloženi naslednji ločeni mnenji:

- (a) pritrtilno ločeno mnenje sodnika De Gaetana;
- (b) odklonilno ločeno mnenje sodnika Pinta de Albuquerqueja.

G. Y.
M. T.

PRITRDILNO LOČENO MNENJE

SODNIKA DE GAETANA

1. Čeprav se strinjam, da v tej zadevi ni bil kršen prvi odstavek 6. člena konvencije, menim, da ni bilo najpomembnejše vprašanje, ki ga je bilo treba obravnavati, "ali je bil postopek kot celota pošten" – izraz, ki ga je mogoče razlagati zelo različno, odvisno pač od prefinjenosti ali drugih značilnosti zadevnega pravnega sistema (glej *passim*, sicer kazenski postopek, *Al-Khawaja in Tahery proti Združenemu kraljestvu* [VS], št. 26766/05 in 22228/06, 15. december 2011; glej tudi skupno odklonilno ločeno mnenje v zadevi *Scholer proti Nemčiji*, št. 14212/10, 18. december 2014) – temveč osnovno vprašanje o vlogi izvedenskih dokazov pri ugotavljanju poštenosti postopka kot celote.

2. Odločitev v zadevi *Letinčič*, ki je v tej sodbi sicer obsežno citirana, tu ne more biti v veliko pomoč. V zadevi *Letinčič* je Sodišče ugotovilo kršitev prvega odstavka 6. člena zaradi številnih postopkovnih pomanjkljivosti tako v upravnem postopku kot v postopku pred upravnim sodiščem. Nasprotno pa v predmetni zadevi postopkovne pomanjkljivosti niso bile zatrjevane niti v postopkih pred invalidsko komisijo I. in II. stopnje (v upravnih ali "pedsodnih" postopkih) niti pred Delovnim in socialnim sodiščem v Ljubljani ali Višjim delovnim in socialnim sodiščem (v sodnih ali "pritožbenih" postopkih). Pritožnica se preprosto ni strinjala z ugotovitvami izvedencev medicinske stroke v obeh komisijah, na podlagi katerih je bila sprejeta *upravna* odločitev, da pritožnica ni upravičena do zahtevanega nadomestila za invalidnost. V sodnih postopkih je bilo dokazno breme na pritožnici, da, čeprav samo *prima facie*, pokaže, da je bila odločitev zavoda napačna zaradi nekaterih pomanjkljivosti v ocenah izvedencev. To bi lahko naredila z izvedbo *ex parte* dokazov v obliki medicinske dokumentacije, kot pravilno navaja 56. odstavek sodbe. Vendar tega ni naredila. Če bi v teh okoliščinah veljalo, da sta bili delovni in socialni sodišči dolžni postaviti dodatne izvedence, bi bilo to enako, kot če bi veljalo, da avtomatično obstaja pravica do takih dodatnih izvedencev ne glede na dokaze, izvedene pred temi sodišči.

3. Če pa bi delovni in socialni sodišči na katerikoli način izjavili, da ju "zavezujejo" ugotovitve izvedencev medicinske stroke v komisijah, ali bi zahtevali dodatno strokovno oceno izvedencev medicinske stroke, povezanih s komisijama ali zavodom, bi nastopila sodna praksa, omenjena v 32., 33. in 34. odstavku sodbe.

ODKLONILNO LOČENO MNENJE SODNIKA PINTA DE ALBUQUERQUEJA

1. To je zadeva o enakosti orožij v sodnih postopkih in predvsem različni obravnavi pravnih strank pri pridobivanju dokazov. Že sama tema je očitno izjemno pomembna. Pomembnost zadeve podkrepi tudi dejstvo, da brez nekega dobrega razloga večina ni sledila novejši in dosledni sodni praksi slovenskega Vrhovnega sodišča in Ustavnega sodišča. In kar je še huje, večina je ovrгла uveljavljeno sodno prakso Sodišča glede tožene pogodbenice (glej *Korošec proti Sloveniji*, št. 77212/12, 8. oktober 2015) in druge države (glej *Letinčič proti Hrvaški*, št. 7183/11, 3. maj 2016, in *Krunoslava Zovko proti Hrvaški*, št. 56935/13, 23. maj 2017) in tako ni upoštevala 30. člena konvencije. Že samo iz teh razlogov bi glasoval proti večini. Obstaja pa še en razlog bolj splošne narave, zaradi katerega nisem mogel pritrđiti drugim, in sicer izkrivljanje tehnike razlikovanja v obravnavani zadevi. To očitno odpira zelo pomembno temo o doslednosti ali boljše nedoslednosti sodne prakse Sodišča.

2. Pritožnica se je pritožila zaradi objektivne nepristranskosti invalidskih komisij Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ("zavoda"), ki je bil v sodnih postopkih tožena stranka. Po njenem mnenju je bila zadeva odločena na podlagi izvedenskih mnenj invalidskih komisij, domača sodišča pa so zavrnila njen predlog za postavitev neodvisnega izvedenca. Za večino ta dejstva niso bila sporna in je bilo celo razumljivo, da bi pritožnica lahko podvomila v nepristranskost izvedencev (glej 51. odstavek sodbe). Ne glede na to niso ugotovili kršitve, ker pritožnica "ni predložila nobenega argumenta, s katerim bi podvomila v ugotovitve invalidskih komisij, ampak jih je samo prerekala" (glej 57. odstavek sodbe).

3. Objektivna nepristranskost invalidskih komisij je po mojem mnenju zelo vprašljiva zaradi dejstva, da so člani komisij zaposleni na zavodu ali jih zavod imenuje za dobo štirih let, pri čemer je zavod tožena stranka v sodnem postopku (glej 29. odstavek sodbe). Zaradi možnosti ponovnega imenovanja so izvedenci še bolj dovzetni za interese zavoda (glej 29. odstavek). Poleg tega so izvedenci organizacijsko umeščeni v zavod in jih, med drugim, zavezujejo njegovi akti, priporočila in praksa (glej 30. odstavek sodbe). Iz teh razlogov lahko resno podvomimo v njihovo nevtralnost, tudi ko ni konkretnega dokaza o njihovi dejanski pristranskosti. Večina teh dejstev preprosto ni upoštevala. Prav tako niso upoštevali sodb slovenskega Vrhovnega sodišča in Ustavnega sodišča v podobnih zadevah (glej 32. in 33. odstavek sodbe), v katerih sta obe sodišči ugotovili, da izvedenci invalidskih komisij niso nepristranski glede na njihov pravni in dejanski položaj v zavodu.

4. Večina je zgrešila bistvo, ko je trdila, da "pritožnica ni predložila nobenega argumenta, s katerim bi podvomila v ugotovitve invalidskih komisij, ampak jih je samo prerekala" (glej 57. odstavek sodbe). Pritožnica

ni sprožila vprašanja glede subjektivne nepristranskosti posameznega izvedenca, ampak je jasno zastavila vprašanje glede pomanjkanja objektivne nepristranskosti invalidskih komisij ali, povedano drugače, pomanjkanja institucionalne nepristranskosti izvedencev, ki delajo v teh komisijah, kar je vplivalo na njihovo oceno njene telesne okvare. Ves čas domačih postopkov je pritožnica prerekala ugotovitve invalidskih komisij in trdila, da je njeno zdravstveno stanje telesna okvara, trditev, ki jo je nameravala dokazati s postavitvijo neodvisnega izvedenca (glej 9., 12., 15. in 18. odstavek sodbe). Njen predlog, naj domače sodišče postavi neodvisnega izvedenca, torej ni bil brez podlage. Zavrnitev Delovnega in socialnega sodišča, češ da postavev neodvisnega izvedenca ni potrebna (glej 14. odstavek sodbe), je pomenila, da je pritožnica, ki sama ni imela potrebnega medicinskega znanja, ostala brez možnosti utemeljevanja svojega zahtevka za nadomestilo za invalidnost. To zavrnitev je Višje delovno in socialno sodišče potrdilo, ker naj bi odločitev o invalidnosti ostala enaka kljub postavitvi izvedenca (glej 16. odstavek sodbe), s čimer je v škodo pritožnice domnevalo nekaj, kar je še bilo treba dokazati. To je natančno tiste vrste domneva v prid mnenjem invalidskih komisij, ki jo je kritiziralo Ustavno sodišče (glej 33. odstavek sodbe).

5. Večina je hotela razlikovati med to zadevo in zadevo *Korošec*, ko je poudarila, da pritožnica svojega stališča ni podprla z mnenjem svojega splošnega zdravnika ali drugega lečečega zdravnika ali katerim koli drugim dokazom (glej 56. odstavek sodbe). Praksa razlikovanja je dokaj izostrena tehnika, ki sodiščem ne dovoljuje neomejene proste presoje. V pravu razlikovanje med dvema zadevama pomeni, da se ne uporabi pravilo ali načelo iz podobne precedenčne zadeve, ker se dejstva v obeh zadevah pomembno razlikujejo.

V skladu z zadevo *Korošec* bi morali pri odločanju v tej zadevi "upoštevati tri dejavnike: (1) značilnosti naloge, zaupane izvedencem; (2) položaj izvedencev na hierarhični lestvici nasprotne strani in (3) njihovo vlogo v postopku, predvsem težo, ki jo je sodišče pripisalo njihovim mnenjem" (glej *Korošec*, citirano zgoraj, 52. odstavek). Zato dejstvo, ali pritožnica je ali ni predložila medicinskega mnenja ali drugega dokaza, za odločitev Sodišča ni bilo pomembno. Naj povem še bolj jasno. V zadevi *Korošec* je Sodišče povsem jasno govorilo o nesprejemljivi vlogi izvedencev invalidskih komisij in še zlasti odločilni naravi njihovih mnenj. Že samo na tej podlagi je Sodišče ugotovilo kršitev 6. člena konvencije. Dejstvo, da je v zadevi *Korošec* pritožnik predložil mnenje splošnega zdravnika, ni bilo odločilno, pomembno, relevantno dejstvo. Ni bilo niti omenjeno, kaj šele ovrednoteno v obrazložitvi dela sodbe "presoja Sodišča" (glej *Korošec*, citirano zgoraj, 49.–57. odstavek).

6. Razlikovanje ene zadeve od druge vključuje opredelitev relevantnih razlik med njima in ne razlik med zadevama na osnovi nepomembnih, postranskih, naključnih dejstev. Ravno tega pa večina ni storila in s tem zadala hud udarec doslednosti in usklajenosti sodne prakse Sodišča. In kar je

še huje, večina je ovrгла veljavno sodno prakso Sodišča proti toženi pogodbenici in jo pozneje potrdila proti drugi državi (glej *Letinčič, citirano zgoraj*, in *Krunoslava Zovko, citirano zgoraj*) brez upoštevanja 30. člena konvencije. Ta očitna nedoslednost sodne prakse zahteva posredovanje Velikega senata. Če ta zadeva ne bo poslana Velikemu senatu in je ta ne bo sprejel v skladu s tretjim odstavkom 43. člena konvencije, se bodo domači organi zgubili v sodni praksi Sodišča, ki jih bo begala in bo nasprotujoča, in kar je še huje, avtoriteta Velikega senata in na koncu Sodišča bo veliko manjša (glede ugleda zaradi precedenčne moči sodb Sodišča glej moje ločeno mnenje v zadevi *Herrmann proti Nemčiji* [VS], št. 9300/07, 26. junij 2012).

7. Poleg tega je večina spregledala, da je pritožnica postavila vprašanje glede pomanjkljive nepristranskosti invalidskih komisij *per se* in vpliva tega na njeno zadevo. Argument o pomanjkljivi nepristranskosti notranjih izvedencev, ki delajo v teh komisijah, je še bolj zavezujoč, če sodišča njihovim zunajsodnim dokazom pripišejo odločilno težo. V obravnavani zadevi je večina priznala, da so imela izvedenska mnenja invalidskih komisij odločilno vlogo pri oceni domačih sodišč o utemeljenosti pritožnične zadeve (glej 50. odstavek sodbe). Ker sami niso imeli medicinskega znanja, so domači sodniki morali pripisati veliko težo mnenjem invalidskih komisij o medicinskem vprašanju, ki je bilo odločilno za izid zadeve (glej *Korošec, citirano zgoraj*, 56. odstavek).

Ugotavljam tudi, da je Delovno in socialno sodišče v Ljubljani svojo odločitev oprlo na mnenji invalidskih komisij in sodnikovo ugotovitev o stanju pritožnice na obravnavi. Ker ni pojasnjeno sodnikovo medicinsko strokovno znanje v zvezi z obravnavano invalidnostjo, je precej nenavadno, da je bilo domače sodišče pripravljeno nadomestiti mnenje neodvisnega izvedenca z ugotovitvami sodnika (glej 13. odstavek sodbe; glej tudi mnenje Ustavnega sodišča v podobni zadevi, ki je omenjeno v 33. odstavku sodbe). Delovno in socialno sodišče v Ljubljani se je tudi sklicevalo na nekatere ugotovitve iz postopkov, ki so bili več kot pet let starejši od zahtevka pritožnice za nadomestilo za invalidnost. Kot pa je pritožnica navedla v svoji pritožbi, so se ti postopki nanašali na drugačno zadevo. Višje delovno in socialno sodišče tega žal ni obravnavalo.

8. Ob upoštevanju vsega navedenega lahko le zaključim, da zaradi zavrnitve Delovnega in socialnega sodišča v Ljubljani, da postavi neodvisnega izvedenca, ki je bila potrjena tudi ob pritožbi, položaj pritožnice v postopku ni bil enakopraven položaju njene nasprotne stranke, zavoda, kot to sicer zahteva načelo enakosti orožij. Kar je še pomembneje, ogrožena je bila sama poštenost sodnih postopkov, ker so se domača sodišča opirala na mnenji invalidskih komisij kot na odločilna dokaza v zadevi, pri čemer je treba upoštevati vlogo zavoda v sodnih postopkih (glej, *mutatis mutandis, Sara Lind Eggertsdóttir proti Islandiji*, št. 31930/04, 54. odstavek, 5. julij 2007).

9. Torej ugotavljam, da je bil kršen prvi odstavek 6. člena konvencije. Sodišče je tako imelo priložnost, da izjavi *urbi et orbi*, da precedenčni primeri v Strasbourgu nekaj pomenijo; a te priložnosti ni izkoristilo. Če bo zadeva po 43. členu konvencije predložena Velikemu senatu, naj jo Veliki senat sprejme, da ponovno uvede relevantno precedenčno zadevo *Korošec*. Sodna doslednost *zavezuje*.